

Kihulasele – abimootoriga jalgrattale ja rohtunud radade sissetallajale¹

Priit-Kalev Parts

Meelis Kihulase „Vakad, karbid, sõelad – painutatud kerega esemete valmistamine“ jätkab väärikalt eesti klassikalise etnograafia traditsiooni, lisades sellele praktiku tunnetuse ja käed-külge-hoiaku. ERMi teadurid on juurde õmmelnud veel liikuvad pildid. Ma usun, et iga maarahva poeg, kel puutöö(nduse) huvi, tunneb loomulikku kiusatust anda teosele lühike hinnang: see jalg on ikka õigel teel, mis Viirese takka käib, mida siin arvustada-tarjutada. Studia Vernaculas aga nii kergelt ei pääse, seepärast palun lugejalt andeks – soomeugrilus kutsub, aga formaat kohustab.

Teos kujutab endast filmilaiendiga praktilist käsiraamatut või raamatufilmi. Mõjutajatele osutab selgelt allikaloetelu pealkirjaga „Kasulikku lugemist“. Säärasele viitamisele võiks välja mõelda lausa omaette nimetuse – näiteks praktikapõhine viitamine või käsiraamatu viitamine. Eesti käsitöölugeja tunneb ilmselt niikuinii ära rahvateaduslikud alglätted. Pealegi on Kihulane need oma isikliku kogemusega sedavõrd põhjalikult „läbi sarjanud“, et otsene, allikatruu tekstiline (raamatuosas) või suusõnaline (filmiosas) viitamine polekski enam mõeldav ega täpne: algupärand on isikupäraselt „üle kirjutatud“, ajalugu isiklikult edasi elatud. Ma küll ei sirvinud toda kasulikku kirjavara üle, kuid Kihulast lugedes ja filme vaadates tabasin end mitmel kohal mõttelt, et – Meelis, selle nipi oled küll ise leiutanud!

Ka illustratsioonide puhul on viitamine mõnusalt napp ja lugejasõbralik (nt märkamatus kirjas „ERM A 38:24“). Fotod on hoolikalt valitud ja uskuematult hästi pildistatud. Kuna aga uhiuusi esemeid kujutavad fotod on ilmselgelt autori originaalpanus, sealjuures aja- ja loomemahult tekstist kindlasti kordades suurem, olnuks autori suhtes austav kasvõi tiitellehtedel mainida, et ka fotodel leiduvate algupäraste esemete autor on tema ise – Meelis Kihulane.

Praktilise käsiraamatu puhul on filosoofilist alget ja esteetikateoreetilist lähenemist ehk mõnevõrra ülekohtune eeldada. Ka on tegu üdini traditsioonis kulgeva teosega, nii et kõik peaks niigi selge olema. Traditsiooni

1 Nooremale lugejale teadmiseks, et pealkiri mängib Vladimir Majakovski kuulsa poeemi „Seltsimees Nettele – aurikule ja inimesele“ (1926) pealkirjaga.

Meelis Kihulane. *Vakad, karbid, söelad – painutatud kerega esemete valmistamine*. Tartu: Eesti Rahva Muuseum, 2018. Priit-Kalev Partsi foto.

tõlgendamise idud on Kihulase tekstis siiski olemas, kuigi isiklikult oleksin igatsenud seda kohata läbivamalt ja kaugemaleminevalt. Näiteks vihjab Kihulane löike- ja põletuskirjade puhul teatava lohakuse vajalikkusele eheda tulemuse saavutamiseks. Meenub kadunud küübimeistri Andres Koidu samalaadne mõtisklus – et alati, kui ta püüab mustreid sirkli ja joonlauaga ette märkida, kukub välja kits.

Milles on asi? Kas nn „päris etnograafilised“ esemed on lihtsalt sõna otse- ses mõttes vanad, kasutuses mingi kodususe omandanud? Tiined oma loomulikust ajaloolisest kontekstist, mis tuleb kaasa isegi muuseumi klaasvitriini? Kumab sest tänapäevase vaatleja etnoromantilisi maitse-eelistusi? Või on meil, nii tänapäeva käsitöölistel kui käsitöötarbijail, tõesti mõranenud mingi

visuaalse emakeele modaalsus, mida me enam välja „hääldada“ ei mõista, kuid mille puudumine ometigi vaikset piinlikkust valmistab? Kihulane pais- tab koos Andres Koiduga mingit meelehärmi tajuvat, kuigi väljendab seda loomulikult hoopis teiste sõnadega. Ka mind valdas Kihulase algupäraseid käsitöösaadusi vaadeldes kohati mingi ebamäärane ebamugavus – need on justkui „liiga hästi“ tehtud (võib-olla ühtlasi liiga hästi pildistatud?). Ma ei julge otsustada, mis see pisut ebamugavusttekivav mu endagi puhul on – Kihulase tööstustäpne maitsemeel ja perfektsionistlik iseloom või minu enda „etnograafilise“ koodi ja lohakama meelelaadi eripärad?

Igatahes on Kihulane meisterlik metoodik – raamat on tehnoloogiaõpe- tuslikult väga osavalt läbi komponeeritud. Ometi ei paista koolilikud traagel- niidid peaaegu kuskilt välja. Kindlasti on siin olnud abiks pikk õpetajakogemus, aga ka muuseumikuraatoritest toimetajate kindel käsi. Vaid üksikud pruuni kirja või taustaga rõhutatud tekstikohad tundusid ühelt poolt liiga pealetükkivalt koolipapalikul, teiselt poolt täiesti formaalsed ja sellisena ebapraktilised. Näiteks lk 44: „NB! Puude langetamisel tuleb järgida ohutusnõudeid!“. Milliseid ohutusnõudeid? Millest nimelt hoiduda? Mida nimelt teha, et oleks ohutu? Või lk 90: „Arvesta, et tegutsed lahtise tulega!“ Nii?! Mis sellest järeldub?

Eks tänapäeval ole kõik õpetajad juristide ja bürokraatide poolt ära hirmutatud, inimlikult mõistetav. Kuid terve talupojamõistuse vaatevinklist kõlavad sellised manitsused sama sisukalt kui „Tikkudega ei mängita!“ või „Autor ja kirjastus ei võta vastutust noaga näppu lõikamise eest!“. Kui ohutustehnika sisuliseks käsitlemiseks ruumi ei jagu (see pole kirjeldatud tööde küllalt madala ohutaseme juures ka oluline), võiks sellest mööda minna. Kui asi tõesti hingel pakitseb, võinuks ju öelda: kui langetada ei mõista, palu keegi oskaja appi. Pealegi, mõni näppulõikamine on paratamatu ja kasvatuslikult vajalik. Õppemetoodiline koduülesanne meile kõigile – kui kasvu- ja õpi- keskkond on absoluutselt turvaline, kuidas saab siis üldse õppida asjakohast ettevaatlikkust ja ohu tähendust – ma mõtlen tõsise ohu tähendust? Me kõik oleme oma ellujäämisoskused omandanud mõningase valu hinnaga – näiteks et naaskel torkab või pliit on vahel kuum.

„Vakad, karbid, sõelad“ esitab laiemaid küsimusi käsitööalase teabe kand- jate tuleviku kohta. Žanriliselt, tarbeseme ja tootena on see ilmselgelt evo- lutsiooniline siirdevorm. Ma ei suuda selle kohta õiget sõnagi leida – käsitöö käsiraamatfilm? käsifilm? See pole enam raamat, pole veel (või enam?) film. Raamatule lisatud filmimaterjal on küll professionaalselt teostatud ja sisuli- selt toetab raamatuosa suurepäraselt, kuid traditsioonilise raamatu ja raskesti tuvastatava kujuga irdse mälupulga kombinatsioon on siiski arenematu tar- beese ja pisut ebamugav tarbijakogemus – mälupulk kukkus kohe kätte võttes

põrandale. Tegin seepeale omaenda kodukootud tootearenduse, kleepides tagakaane pöördele vana CD-ümbriku, et mälupulk kaotsi ei läheks.

Kui me mõtleme traditsioonilisele paberist raamatule, siis on see käesoleva raamatfilmiga võrreldes täiuseni arenenud tarbeese – tervikuna sirvitav ja voodisse võetav, ühes tükis riulisse pandav, mõõdukalt silmi väsitav. Tõsi, pildid ei liigu. Suhteliselt küpses arenguastmes tarbeasjaks võib pidada ka filmi. Tahvelarvuti vormis andnuks Kihulase teost ilmselt paremini vormistada, kuid selleks pole ei taristu ega tarbijaskond veel valmis. Nii et see kriitiline arutelu siin pole kindlasti etteheide koostajatele, sellise žanri ja tarbeeseme aeg pole lihtsalt veel küps.

Väljaandja on ERM – Kihulase kaksikteos ongi muuseumide multimeediakonsoolide arengulooline tuletis. Paraku on need liikuvad ja interaktiivsed konsoolid, mis muuseumides tänapäeval kohustuslikuks on muutunud, samuti ebaküpsed siirdevormid – liiga pinnapealsed, et võistelda raamatu või filmiga, liiga ajamahukad, et mahtuda tegeliku muuseumikülästaja ajaraami.

Nii on ka Kihulase kaksikteos nagu omaaegne abimootoriga jalgratas – pisut kohmakas selleks, et suveõhtul rohtukasvanud etnograafilisi radu sõita, aga oma atavistlike pedaalidega liiga ränk, et hoogu juurde vändata. Pioneeri saatus...

Priit-Kalev Parts. *Tauno Uibo* foto.

Priit-Kalev Parts (s 1972) kaitses 2015. aastal Eesti Maaülikoolis filosoofiadoktori kraadi keskkonnakaitse erialal väitekirjaga „Kestlik kogukonnakorraldus: kultuuripärandiga seostuvate arendustegevuste peegeldusi Kihnu saarelt, Viljandi maakonnast ja Eesti kaitsealadelt“. Töötas 2005–2017 TÕ Viljandi Kultuuriakadeemias rahvusliku ehituse programmi juhi ja lektorina, alates 2016 pärandtehnoloogia dotsendina. Studia Vernacula peatoimetaja aastatel 2013–2017. Tema uurimis- ja arendustöö põhimotiiviks on olnud pärandipõhised elatusalad. On olnud mitmete käsitöö kutse- ja kõrgharidusõppekavade väljatöötaja, arendusprojektide algataja-eestvedaja ning ühingu asutaja (Rahvusliku Ehituse Selts, Loodi Pärandtehnoloogia Klaster jt). Alates 2017. aastast on tema põhitähelepanu pöördunud akadeemiliselt rohkem rakenduslikule arendustööle ja (käsitöö-) ettevõtlusele.

To Meelis Kihulane – a motorized bicycle and a breaker of overgrown paths

Abstract

Vakad, karbid, sõelad – painutatud kerega esemete valmistamine, *the new book by Meelis Kihulane on making bentwood boxes and sieves, keeps alive the proud tradition of classical Estonian ethnography, at the same time as imparting to its readers the insight and hands-on approach of a true practitioner. The book is presented in the form of a practical handbook with video appendices – or a 'videobook'.*

From the perspective of teaching the practice, the book is skilfully composed and the photos carefully selected and unbelievably well photographed. The author's substantial experience as an instructor, and also the resoluteness of the editors (museum curators by profession), has indisputably played its part here.

Vakad, karbid, sõelad poses some questions about the future of storage media used for presenting information on handicraft in general. The production of the videos accompanying the book is at a high professional level and they are an excellent addition to the book, but the combination of a traditional book and a non-descript thumb-drive creates a somewhat uncomfortable consumer experience.

Kihulane's two-part work is thus somewhat reminiscent of an old motorised bicycle – a tad too clumsy for riding down overgrown ethnographic paths on a summer night, yet too bulky with its atavistic pedals for cycling any faster. But such is the fate of a pioneer...